

VEELPLEGERS

Henk Ferwerda, Edward Kleemans, Dirk Korf en Peter van der Laan

Het lijkt erop dat 'veelplegers' er in de 21ste eeuw ineens waren. Sinds het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw werd er vooral gesproken over 'stelselmatige daders' of 'de harde kern' als er gedoeld werd op een – vooral jeugdige – dadergroep die zich met regelmaat schuldig maakte aan het plegen van onder meer ernstige misdrijven. In de aanloop naar de verkiezingen van zowel 2002 als 2003 was niet de harde kern maar de veelpleger frequent inzet van debat. Een aantal krantenkoppen uit deze periode geeft de toon aan en schetst een beeld van zowel de veelpleger als de gewenste – stevige – aanpak: 'Veelpleger blijft topprioriteit', 'Steeds jongere veelpleger moet heropvoeding krijgen', 'Cellen speciaal voor veelplegers', 'Jeugdige veelplegers zijn ziek' en 'Veelpleger moet afkicken van crimineel gedrag'.

Niet alleen politiek en media, ook het beleid omarmde de veelplegers. Zowel in het veiligheidsprogramma van de Ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Justitie *Naar een veiliger samenleving* (2002) als in *Jeugd terecht* (2003), het actieprogramma jeugdcriminaliteit 2003-2006 van de Minister van Justitie, wordt apart aandacht besteed aan de – strengere – aanpak van veelplegers.

De wetenschap lijkt op het eerste gezicht bij dit thema geen rol te spelen, maar niets is minder waar. Het was de wetenschap die de term veelpleger introduceerde en bovendien een pittige discussie aanzwengelde.

De term veelpleger werd voor het eerst gebruikt in 2000, in de *Landelijke verdachtenkaart 1998* (2000), de voorloper van de Landelijke Criminaliteitskaart. Een veelpleger werd gedefinieerd als iemand die meer dan tien antecedenten op zijn naam heeft staan (Grapendaal en Van Tilburg, 2002). Dat wil zeggen dat de politie tegen de desbetreffende persoon elf keer of vaker procesverbaal heeft opgemaakt. Het was echter niet de definitie maar de discussie over het aandeel van veelplegers in de totale criminaliteit die veel stof deed opwaaien. Zo bleek uit analyses dat de aangehouden veelplegers uit 1998 (*Landelijke verdachtenkaart 1998*, 2000) tezamen verantwoordelijk zijn voor ruim 60 procent van de antecedenten uit de totale criminele carrières van alle verdachten (Boerman e.a., 2002). In de criminaliteitskaart van 1999 keek men naar het aandeel van de veelplegers in één bepaald jaar (1999). Toen bleken de veelplegers verantwoordelijk te zijn voor 'slechts' twintig procent van de antecedenten in dat jaar (Grapendaal en Van Tilburg, 2002).

Waarom had men nu een ander aandeel van veelplegers in de totale criminaliteit vastgesteld dan een jaar eerder? Verbazing en verontwaardiging alom. De discussie draaide niet zozeer om definities en de interpretaties van onderzoeksresultaten, maar om de verwachting dat een strenge aanpak van een kleine groep daders veel resultaat zou opleveren. In die discussie was '60 procent' een eigen leven gaan leiden. Denkend aan die 60 procent schreef de toenmalige minister van Justitie Korthals:

‘Een beperkte groep daders pleegt een groot deel van de misdrijven. Als het lukt de recidive bij deze categorie veelplegers terug te dringen, mag daarvan een belangrijk effect op de totale omvang van de criminaliteit worden verwacht’ (*Criminaliteitsbeheersing*,..., 2001: 14).

Kritische beschouwingen in het *Tijdschrift voor Criminologie* van Grapendaal en Van Tilburg (2002) en Meijer, Van Panhuis, Siero en Smit (2002) over het aandeel van veelplegers in de totale criminaliteit en de overschatting daarvan door velen leidden niet tot bijstellingen of correcties. Weliswaar liet Korthals’ opvolger Donner de Tweede Kamer in september 2002 weten dat zijn departement te weinig had gedaan om de verkeerde beeldvorming rond veelplegers tegen te gaan, maar in de aanloop naar de laatste verkiezingen bleven de media berichten dat veelplegers verantwoordelijk zijn voor het leeuwendeel van de misdaad. Het laatste nieuws over veelplegers komt van de Raad van Hoofdcommissarissen, die op 7 februari 2003 pleit voor een harde en heldere aanpak (HHA) van veelplegers. In een persbericht stelt de Raad van Hoofdcommissarissen dat de helft van de geregistreerde criminaliteit voor rekening van veelplegers komt en dat effectieve uitschakeling door middel van een persoonsgerichte aanpak de criminaliteit met tientallen procenten kan doen verminderen. Welke definitie en rekenmethode de Raad van Hoofdcommissarissen heeft gebruikt, is vooralsnog niet duidelijk.

Wel is duidelijk dat er over veelplegers veel te doen is. Voor het *Tijdschrift voor Criminologie* is dat reden om aan dit onderwerp een apart themanummer te wijden, waarin verschillende auteurs dit fenomeen belichten. Vragen die daarbij aan de orde komen zijn: hoe identificeren we veelplegers (definities)? Wat zijn de consequenties van de definitie? Wat is het profiel van de veelpleger? Hoe groot is het aandeel van veelplegers in de totale criminaliteit nu eigenlijk? Hoe verhoudt de term ‘veelpleger’ zich tot ‘harde kern-jongere’ en wat valt er te zeggen over de aanpak van veelplegers? Helpt het als we veelplegers voor langere tijd buiten de samenleving plaatsen volgens de Amerikaanse ‘*Three Strikes and You’re Out*’ methode? Kortom, vragen en discussiepunten te over.

VAN ‘STELSELMATIGE DADER’ EN ‘HARDE KERN’ TOT ‘VEELPLEGER’

In 1990 gebruikte het Openbaar Ministerie het begrip stelselmatige dader ter aanduiding van de betrekkelijk kleine groep daders die op grond van stelselmatig overtreden van de wet verantwoordelijk wordt geacht voor een groot deel van de lokale, ernstige criminaliteit (*Strafrecht met beleid*, 1990). Kort daarop werd door Beke en Kleiman (1993) naar aanleiding van een grootschalig onderzoek onder jongeren de term harde kern-jongere geïntroduceerd. Met die term doelden de onderzoekers op een relatief kleine groep jeugdige delinquenten die zich met de nodige regelmaat schuldig maakten aan het plegen van relatief ernstige misdrijven. Dit type dader werd getypeerd als calculerend, hetgeen zich onder meer uitte in het plegen van ernstige vermogensdelicten. Ook schuwden ze het gebruik van geweld niet, onder andere door wapenbezit en -gebruik. Beke en Kleiman wezen niet alleen op het stevige criminaliteitspatroon van de groep maar beschreven ook

de problematische persoonlijke, sociale en maatschappelijke achtergrond van harde kern-jongeren. Om de criminele carrières van dergelijke jongeren te doorbreken werd voorgesteld om de jongeren in plaats van een vrijheidsstraf intensief te begeleiden op diverse terreinen (sociale vaardigheden, werk, vrije tijdsbesteding, scholing). De trajecten die begin jaren negentig van start gingen onder de noemer van stelselmatige daderaanpak (SDA) of harde kern-projecten staan nu bekend als Individuele Trajectbegeleiding (*Individuele trajectbegeleiding (ITB) voor de harde kern*, 2000). De term harde kern-jongere ging al snel een eigen leven leiden. Om eenheid van begrip te bevorderen werd door het Ministerie van Justitie de volgende definitie geformuleerd:

‘Jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar, die in het peiljaar twee zware delicten hebben gepleegd en bovendien in de jaren daarvoor drie antecedenten hebben én jongeren die in het peiljaar tenminste drie zware delicten hebben gepleegd’ (*Eenheid van Begrip III*, 1999).

En toen deed plotseling de ‘veelpleger’ zijn intrede. De definitie daarvan is een stuk eenvoudiger dan die van harde kern-jongere. Ongetwijfeld heeft dat er toe bijgedragen dat het fenomeen door velen is omarmd. Zoals hiervoor reeds is aangegeven, gaat het om personen met tenminste tien antecedenten. De definitie van de veelpleger verschilt op vier essentiële punten van die van de harde kern-jongere of de stelselmatige dader. Allereerst wordt bij veelplegers geen onderscheid gemaakt naar type antecedent (delict). In definities van stelselmatige daders en harde kern-jongeren gebeurde dat wel; veelal werd gerefereerd aan ernstige delicten, zonder dat overigens die ernst nader werd gespecificeerd. Ten tweede worden geen grenzen gesteld aan de periode waarin de strafbare feiten zijn gepleegd. Ten derde gaat het bij veelplegers niet om een specifieke dadergroep, zoals bijvoorbeeld jongeren, verslaafden of een bepaalde groep allochtonen. Het vierde verschil heeft betrekking op de voorgestelde aanpak. Gaat het bij de harde kern vooral om secundaire en tertiaire preventie, preventieve maatregelen voor jongeren die het risico lopen een criminele carrière op te bouwen en voor jongeren die daar reeds een begin mee hebben gemaakt, bij veelplegers lijkt het accent meer op repressie te liggen.

De ruime definitie maakt bij wijze van spreken ook tot een veelpleger een vrouw van 79 die al twintig jaar slechthorend is en over die periode twaalf keer een proces-verbaal heeft gekregen wegens geluidsoverlast. Nu is dit voorbeeld natuurlijk gechargeerd, het maakt wel duidelijk wat de implicaties kunnen zijn van een eendimensionale, kwantitatieve definitie van veelplegers. Met de aard van de gepleegde delicten, het criminaliteitspatroon en specifieke daderkenmerken wordt geen rekening gehouden. Het voorbeeld maakt ook duidelijk dat iemand die verspreid over een groot aantal jaren tenminste tien antecedenten opbouwt, getypeerd kan worden als veelpleger en dientengevolge in aanmerking zou komen voor een al dan niet stevige aanpak. De vraag is echter of dat niet passender is voor iemand die in een korte tijd een aantal – maar minder dan tien – antecedenten opbouwt en daardoor ‘hier en nu’ veel overlast veroorzaakt.

Elffers¹ draagt bij tot helderheid in deze onheldere discussie. In het huidige debat dreigt de veelpleger synoniem te worden met de ‘langpleger’. Dit levert een tweetal problemen op. Ten eerste zijn sommige langplegers niet meer zo actief; zij zijn meer ‘oude bekenden’. Daarnaast zijn sommige beginners korte tijd zeer actief en kunnen zij nog een lange carrière voor de boeg hebben. Elffers introduceert daarom de begrippen delictdichtheid en vaakpleger. Tevens geeft hij aan dat vooral de vaakplegers beleidsmatig relevant zijn. Dit zijn mensen die in een korte tijdspanne voor veel overlast en criminaliteit zorgen. Natuurlijk is de lengte van een criminele carrière ook relevant, maar omdat we niet in de toekomst kunnen kijken, is niet met zekerheid te voorspellen hoe lang een dergelijke carrière zal duren. Voor de ontwikkeling van beleid biedt de lengte van een criminele carrière daarom minder aanknopingspunten.

WIE IS DE VEELPLEGER?

In twee artikel wordt ingegaan op kenmerken en achtergronden van veelplegers. **Versteegh, Janssen en Bernasco** gaan op basis van de (kwantitatieve) definitie van veelplegers in op de aard en omvang van deze groep in de regio Haaglanden. In de periode 1996-2001 bleek ongeveer twaalf procent van de bekende verdachten te typeren als veelpleger. Anders wellicht verwacht blijkt de veelpleger vooral een autochtone man in de leeftijd van 25 tot 44 jaar te zijn. Vier van de tien veelplegers zijn te typeren als harddruggebruiker. Het beeld van de ‘oudere junk’ doemt op en niet dat van bijvoorbeeld de jeugdige allochtoon. Dat is overigens vrij logisch, omdat in de analyses gekeken is naar personen met tenminste tien antecedenten, zelfs voor crimineel zeer actieve jongeren heel wat. Ze zijn simpelweg nog te jong voor zo’n lang strafblad. Verder maakt deze bijdrage duidelijk dat er niet alleen aandacht voor veelplegers nodig is. De groep die daar nog (net) niet toe behoort – de zogenoemde ‘doorstromers’ met twee tot tien antecedenten – is om een aantal redenen ook interessant. In deze groep zitten veel jongeren, voor wie wellicht andere dan repressieve maatregelen meer aangewezen zijn. De kans op het doorbreken en/of voorkomen van mogelijke criminele carrières lijkt groter, omdat zij jonger zijn, hun harddruggebruik geringer is en zij (mogelijk) nog aan het begin van een criminele loopbaan staan.

De analyses van Versteegh e.a. laten ook zien dat het raadplegen van grote bestanden met vele verdachten zonder te differentiëren naar leeftijd tot opmerkelijke resultaten kan leiden. Zo blijken in de regio Haaglanden niet alleen ‘doorstromers’ en ‘veelplegers’, maar ook ‘beginners’ rond de 30 jaar oud te zijn.

VEELPLEGERS EN HARDDRUGS

Jacobs en Essers analyseren gegevens uit de Strafrechtsmonitor en komen tot de conclusie dat de categorie veelplegers weliswaar wordt gedomineerd door harddruggebruikers, maar dat ook andere problemen kenmerkend zijn voor veelplegers: psychische problemen, alcoholverslaving, schuldsituaties,

¹ Vetgedrukte auteursnamen verwijzen naar hun artikelen in dit themanummer.

dakloosheid en andere 'vicieuze cirkels'. Interessant is dat zij ook wijzen op een groep veelplegers, die niet gekenmerkt wordt door dergelijke problemen, maar juist door sterke(re) sociale en maatschappelijke bindingen.

De 'oude junk' blijkt dus prominent vertegenwoordigd onder de veelplegers. Ook volgens andere studies lijkt het geen twijfel dat veel harddrugsverslaafden zich vaak en langdurig schuldig maken aan criminaliteit. Janssen en Swierstra (1982) constateerden dit twintig jaar geleden al in hun *Heroïnegebruikers in Nederland*. Latere studies hebben deze thematiek verder verdiept en bevestigden dat relatief veel verslaafden crimineel actief zijn, maar ook dat zij een tamelijk hoge pakkans hebben (zie bijvoorbeeld: Grapendaal e.a., 1991; Korf en Hoogenhout, 1990).

Minder eenduidig is de interpretatie van het verband tussen harddrugsgebruik en criminaliteit. In de literatuur zijn drie stromingen te onderkennen en voor elk is er een zekere empirische ondersteuning. Ten eerste de onvermijdelijkheidstheorie, ook wel bekend als het farmacologisch determinisme (Inciardi, 1981). Kort gezegd komt deze benadering erop neer dat mensen die aan drugs verslaafd zijn daar steeds meer van nodig hebben. Om in hun gebruik te kunnen voorzien zijn zij vrijwel onvermijdelijk aangewezen op crimineel verworven inkomsten. Een bevestiging hiervan is te vinden in het feit dat methadon- en heroïneverstrekking bijdraagt aan de reductie van criminaliteit (Van den Brink e.a., 2002; Driessen, 1992; Korf en Hoogenhout, 1990; Tonry en Wilson, 1990).

De tweede stroming benadrukt dat criminele geïnvolveerdheid een belangrijke voedingsbodem vormt voor drugsgebruik (Clayton en Tuchfield, 1982). Doordat drugs illegaal zijn, komen criminelen er sneller mee in aanraking. Als bevestiging van deze benadering geldt met name de bevinding dat veel harddrugsverslaafden reeds een strafblad hadden voordat zij met harddrugs begonnen (Anten en Van der Heide, 1989; Cozijn en Van Dijk, 1978; Dobinson, 1989; Grapendaal e.a., 1991; Korf, 1995).

In de derde benadering wordt de statistische samenhang tussen drugsgebruik en criminaliteit niet ontkend, maar wordt gesteld dat beide gedragingen een gemeenschappelijke achtergrond hebben in wat vaak een deviant leefstijl genoemd wordt (Walters, 1994). Deze leefstijlbenadering wordt ondersteund door het gegeven dat harddrugsverslaafden – onder andere qua sociaal-economische achtergrond, opleidingsniveau, etniciteit en criminaliteit voorafgaand aan het eerste drugsgebruik – een specifiek deel vormen van de populatie drugsgebruikers (o.a. Buiks, 1983; Korf, 1995; de Graaf e.a., 2000; Kaufman en Verbraeck, 1986). Ook de bevinding van Swierstra (1990) dat harddrugsverslaafden doorgaans eerder stoppen met criminaliteit dan een streep zetten onder hun verslaving pleit voor de leefstijlbenadering. Het moge duidelijk zijn dat deze drie invalshoeken heel verschillende manieren van aanpak van drugsgerelateerde criminaliteit tot gevolg hebben.

DE AANPAK VAN VEELPLEGERS

Dat veel veelplegers te typeren zijn als harddrugsgebruiker zien we terug in de strafrechtelijke en bestuurlijke aanpak van het fenomeen. In de loop der jaren zijn verschillende projecten gestart, voorzieningen getroffen en

aanvullende instrumenten geïntroduceerd, die betrekking hebben op deze categorie veelplegers. Begin jaren negentig werd in Dordrecht en korte tijd later in Groningen met projecten begonnen, gericht op de aanpak van stelselmatige daders (SDA). In Dordrecht was de uitvoering van deze intensieve ambulante begeleiding, in combinatie met gericht toezicht en controle door de politie, in handen gelegd van de reclassering. Vanwege de verwachte sterke vertegenwoordiging van verslaafden in deze dadergroep werd ook het Boumanhuis, een instelling voor verslavingszorg, hierbij betrokken. Het Groningse SDA was van meet af aan gericht op verslaafden (Kleiman en Terlouw, 1997). De verslavingsproblematiek van de deelnemers aan een SDA-project zorgt voor veel problemen en verkleint de kans op een goede afloop. Evaluatie van het Groningse SDA-project liet zien dat alle (verslaafde) deelnemers binnen de kortste keren opnieuw met de politie in aanraking kwamen (Kleiman en Terlouw, 1997). Een soortgelijke situatie werd aangetroffen bij SDA-Dordrecht. Dat een dergelijke aanpak nog andere haken en ogen kent laten **Slotboom, Van der Laan en Bijleveld** zien. Het tijdig signaleren van kandidaten verloopt allesbehalve vlekkeloos. Dat geldt ook voor organisatie en draagvlak, waardoor de continuïteit van zulke projecten bij voortduring op de proef wordt gesteld.

Van recenter datum is de strafrechtelijke opvang van verslaafden (SOV), een TBS-achtige maatregel voor 'hardnekkig crimineel recidiverende harddrugverslaafden' (Swierstra, 1999: 69). Met deze maatregel werd in 2001 een begin gemaakt, met als doel daders onder dwang in een gesloten setting te laten afkicken en tegelijkertijd een programma aan te bieden, gericht op maatschappelijke integratie. De maatregel duurt twee jaar. De SOV was in tweeërlei opzicht een *novum*. In de behandeling van verslaafden werd het niet onomstreden gedwongen afkicken ingevoerd. En door de keuze voor een maatregel en niet voor een straf werden belangrijke juridische principes als proportionaliteit, subsidiariteit en rechtsgelijkheid enigszins naar de achtergrond gedrongen. Niet het delict maar de dader en diens bijzondere omstandigheden en problematiek vormen de aanleiding en richtsnoer voor ingrijpen en keuze voor deze modaliteit. Dit alles maakt nieuwsgierig naar de resultaten van de SOV-aanpak, maar voor analyse en beoordeling daarvan is het nog te vroeg.

Van een andere orde zijn maatregelen die zich niet zozeer expliciet richten op de verslaafde daders of de door hen gepleegde delicten, maar veeleer op de overlast die door de omgeving wordt ervaren. Die overlast neemt onder meer de vorm aan van onveiligheidsgevoelens. In diverse steden wordt overlast door verslaafden tegengegaan door het inrichten van gebruikersruimten (Bröer en Noyon, 1999). Ook de methadonprojecten en experimenten met gecontroleerde heroïneverstrekking kunnen in dat licht worden gezien. Als additioneel instrument heeft Amsterdam gekozen voor de 'dijkverboden', vernoemd naar de Zeedijk, een al vanaf het begin van de jaren zeventig vanwege drugshandel beruchte straat. **Kaal en Korf** geven inzicht in de 22.000 dijkverboden die in de periode 1996-2000 in de binnenstad van Amsterdam zijn uitgevaardigd. Zij gaan in op de aard van de dijkverboden, de overtredingen van dijkverboden en op de kenmerken van degenen die een dijkverbod kregen. Bijna 4.200 personen

kregen één of meer dijkverboden opgelegd. Net als bij criminaliteit blijkt een klein deel van de totale groep verantwoordelijk te zijn voor een groot deel van de dijkverboden: 12 procent krijgt er meer dan tien. Deze groep 'habitués' is opvallend vaak dakloos en bestaat voor een groot deel uit Surinamers.

Ondertussen gaat het denken over de aanpak van veelplegers door. Voorstellen om de strafmaat in geval van recidive te verhogen vinden in de politiek brede steun. In januari 2003 lanceerde de minister van Justitie het voorstel om voor veelplegers een bijkomende straf van twee jaar te introduceren, waarvan de invulling in velerlei opzicht overeenkomt met die van de SOV. Betwijfeld moet worden of het voorstel het in deze vorm zal halen, maar een anders geregelde strafverzwaring voor veelplegers mogelijk wel. Dit alles sluit aan bij de discussie over *selective incapacitation*, selectief uitschakelen – van de straat houden van dadergroepen die daardoor gedurende een bepaalde tijd in ieder geval geen delicten meer kunnen plegen.

Een specifieke invulling hiervan is het *Three Strikes and You're Out* beleid zoals dat in een aantal Amerikaanse staten is ingevoerd: een derde veroordeling, ongeacht aard of ernst van het gepleegde delict, leidt automatisch tot een langdurige gevangenisstraf. **Blokland, Bijleveld en Nieuwbeerta** gaan aan de hand van gegevens van circa 460 personen die in 1977 zijn veroordeeld na of een dergelijk beleid, aangepast aan Nederlandse maatstaven, in reductie van criminaliteit zou kunnen resulteren. Zij concluderen dat een gevangenisstraf van twee jaar zou kunnen leiden tot een criminaliteitsreductie van 33 procent. Veel langere straffen leveren nauwelijks grotere reductie op. Zij tekenen hierbij aan dat zoiets gepaard gaat met materieel en ook immaterieel aanzienlijke kostenverhoging. De gevangenispopulatie wordt zes tot zeven keer hoger. Bovendien is allerminst gezegd dat iedereen die vast zit delicten zou hebben gepleegd, als hij of zij nog vrij had rondgelopen. Een deel van hen wordt dus zonder noodzaak vastgehouden, met alle kosten en detentieled van dien.

Veelplegers zijn geen typisch Nederlands verschijnsel. **Graham** laat zien dat ook in Engeland de jonge *persistent offenders* of *repeat offenders* zich al een jaar of tien in extra aandacht mogen verheugen. Dat uit zich in 'steviger' maatregelen voor deze groep delinquenten, met allerlei ongewenste neveneffecten. Het belangrijkste is dat het aantal korte vrijheidsstraffen voor jeugdigen tussen 1993 en 1998 verdubbelde en sindsdien verder toenam. Dit gaat uiteraard gepaard met forse financiële en 'humane' kosten. Alternatieven in de vorm van intensief reclasseringstoezicht hebben deze opwaartse trend nog niet gestopt. Het totale aantal jongeren dat gedetineerd wordt, is sterk gestegen.

Het fenomeen veelplegers heeft de afgelopen jaren al tot vele verhitte discussies geleid en niets wijst er op dat dit de komende tijd anders zal zijn. De veelplegersproblematiek stelt ons voor fundamentele vragen van politiek-maatschappelijke en bestuurlijke aard, maar ook criminologische en strafrechtelijke vragen doemen op. De beantwoording daarvan gaat gepaard met spraakverwarring en gebrekkige inzichten in relevante verschijnselen en ontwikkelingen. Het leidt ook tot irritaties, getuige de ingezonden brief in *Trouw* van 17 augustus 2002 van de Groninger korpschef Welten. Hij schrijft onder meer:

‘De vraag of zo’n persoon voldoet aan een methodologisch verantwoorde definitie vind ik een stuk minder interessant. Iets is niet alleen waar als het wetenschappelijk te onderbouwen valt. Ik geloof ook nog wel in wat ik zie. En aan een wetenschapper die mij komt vertellen dat ik dat niet heb gezien, of dat ik dat anders moet definiëren wat ik heb gezien, heb ik niet veel boodschap.’

Dit themanummer pretendeert niet alle antwoorden te geven op al die belangrijke vragen, maar hoopt wel bij te dragen aan de vermindering van de spraakverwarring en het inzicht in zowel het profiel van de veelpleger als de huidige en voorgenoemen aanpak te vergroten.

Nu maar hopen dat deelnemers aan de discussie kennis willen (blijven) nemen van wat wetenschappers te melden hebben.

LITERATUUR

- Anten, J. & W. van der Heide (1989) *Gedrag en achtergronden van gedetineerden in drie jeugdgevangenissen*, Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Beke, B. en W. Kleiman (1993) *De harde kern in beeld. Jongeren en geweldscriminaliteit*, Uitgeverij SWP: Utrecht.
- Boerman, F. W. van Tilburg en M. Grapendaal (2002) *Landelijke criminaliteitskaart 1999. Aangifte- en verdachtenanalyse op basis van HKS-gegevens*, Zoetermeer: KLPD.
- Brink, W. van den, V.M. Hendriks, P. Blanken, I. Huijsman & J.M. van Ree (2002) *Heroïne op medisch voorschrift*, Utrecht: Centrale Commissie Behandeling Heroïneverslaafden (CCBH).
- Broër, C. & R. Noyon (1999) *Over last en beleid. Evaluatie Nota Overlast en vijf jaar SVO-beleid tegen overlast van harddruggebruikers*, Amsterdam: Regioplan, Stad en Land.
- Buiks, P. (1983) *Rastas in Babylon. Overleven in een etnische randgroep*. Deventer, Van Loghum.
- Clayton, R.R. & B.S. Tuchfield (1982) ‘The drug-crime debate: obstacles to understanding the relationship’, *Journal of Drug Issues*, 12 (2): 153-166.
- Cozijn, C. & J.J.M. van Dijk (1978) *Harddruggebruikers in Huizen van Bewaring*, Den Haag: WODC.
- Criminaliteitsbeheersing. Investeren in een zichtbare overheid* (2001) Den Haag: Ministerie van Justitie / Ministerie van Binnenlandse Zaken.
- Dobinson, I. (1989) ‘Making sense of the drug and crime link’, *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 26 (2): 110-122.
- Driessen, F.M.H.M. (1990) *Methadoncliënten in Nederland*, Utrecht: Bureau Driessen.
- De Graaf, I., J. Wildschut, & D. van de Mheen (2000) *Utrechtse drugsgebruikers: een jachtig bestaan*, Utrecht/Rotterdam: IVO.
- Eenheid van begrip III* (1999) Den Haag: Ministerie van Justitie/DGPJS.
- Grapendaal, M., E. Leuw & J.M. Nelen (1992) *De economie van het drugsbestaan*, Arnhem: Gouda Quint.
- Grapendaal, M. en W. Van Tilburg (2002) ‘Veelplegers in Nederland’, in: *Tijdschrift voor Criminologie*, 44 (3): 214-230.
- Inciardi, J.A (1981) *The drugs-crime connection*, Beverly Hills, Sage.
- Individuele trajectbegeleiding (ITB) voor de harde kern* (2000) Den Haag: Ministerie van Justitie/DPJS.
- Janssen, O. & K.E. Swierstra (1982) *Heroïnegebruikers in Nederland: en typologie van levensstijlen*, Groningen: Rijksuniversiteit, Vakgroep Criminologie.
- Jeugd terecht. Actieprogramma aanpak jeugdcriminaliteit 2003-2006* (2003) Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Kaufman, W.J. & H.T. Verbraeck (1986) *Marokkaan en verslaafd. Een studie naar randgroeppvorming, heroïnegebruik en criminalisering*, Utrecht: Gemeente Utrecht, ROVU.

- Kleiman, W. en G. Terlouw (1997) *Kiezen voor een kans. Evaluatie van hardkernprojecten*. Den Haag: WODC (serie onderzoek en beleid, # 166).
- Korf, D.J. (1995) *Dutch treat*, Amsterdam: Thelathesis Publishers.
- Korf, D.J. & H.P.H. Hoogenhout (1990) *Zoden aan de dijk*, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Instituut voor Sociale Geografie.
- Landelijke verdachtenkaart 1998: eerste aanzet* (2000). Woerden: Programmabureau ABRIO.
- Meijer, R., P. van Panhuis, S. Siero en P. Smit (2002) 'Discussie: elf procent verdachten verantwoordelijk voor 20 of 60 procent van de criminaliteit?', in: *Tijdschrift voor Criminologie*, 44 (3): 282-284.
- Strafrecht met beleid. Beleidsplan van het Openbaar Ministerie* (1990) Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Swierstra, K. (1999) 'Strafrechtelijke opvang verslaafden: het aftoppen van criminele carrièrecurves', *Justitiële Verkenningen*, 25 (6): 68-83.
- Tonry, M. & J.Q. Wilson (1990) *Drugs and crime*, Chicago, Chicago University Press.
- Walters, G.D. (1994) *Drugs and crime in lifestyle perspective*, Thousand Oaks: Sage.